

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Puławy, Małopolska, Ziemia Lubelska

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Świątynia Sybilli, zw. “Panteonem sławy Polaków” i Dom Gotycki

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Muzeum publiczne, zbiory księżnej Izabeli z Flemmingów Czartoryskiej

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Izabela z Flemmingów Czartoryska (1746-1835), żona księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego, w latach 1796 – 1830 stworzyła, znaczącą dla polskiego muzealnictwa, kolekcję pamiątek historycznych w Świątyni Sybilli (1801) i Domu Gotyckim (1809) w Puławach. Nad głównym wejściem do Świątyni Izabela kazała umieścić inskrypcję PRZESZŁOŚĆ PRZYSZŁOŚCI. W tym stosunkowo niewielkim budynku, Izabela pragnęła za pomocą pamiątek i licznych relikwii zobrazować burzliwe dzieje Polski i narodu od czasów najdawniejszych po współczesne. W Domu Gotyckim zgromadziła pamiątki po światowej sławy pisarzach, poetach, ludziach nauki, znalazły się tu również liczne pamiątki narodowe i portrety zasłużonych Polaków. Tu przechowywano również najcenniejsze eksponaty z kolekcji Czartoryskich: *Dama z gronostajem* Leonarda da Vinci, *Ucieczka do Egiptu* L. Giordana, *Krajobraz z miłosiernym samarytaninem* Rembrandta i *Portret młodzieńca* Rafaela. Po klęsce powstania listopadowego Czartoryscy byli zmuszeni do opuszczenia Puław. Przed wyjazdem Izabela zdołała ukryć zbiory muzealne oraz część księgozbioru biblioteki puławskiej i archiwum rodowego. Od lat 40. do 60. XIX wieku zbiory stopniowo przewożono do Hôtel Lambert, paryskiej rezydencji syna Izabeli, Adama Jerzego Czartoryskiego. W latach 70. wnuk Izabeli Władysław Czartoryski podjął decyzję o ich przeniesieniu do Krakowa, gdzie 1 grudnia 1876 r. otworzył Muzeum Książąt Czartoryskich.

Daty działalności / zakres czasowy:

1801- 1831

Dostępność

ograniczona

Typ relacji instytucji wobec pamięci

Rodzaj pamięci

komemoratywny,

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Świątynia Sybilli - obszar historyczny i artystyczny - przedmioty, relikwie, dokumenty związane z historią Polski, jej władcami, militaria, zdobycze wojenne stanowiące dowody świetności oręża i narodu polskiego.
Dom Gotycki - pamiątki i dzieła sztuki pozyskiwane podczas podróży księżnej do Anglii, Austrii i Szkocji oraz dary otrzymane przez zagranicznych przyjaciół.

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Muzeum Czartoryskich w Puławach ul. Czartoryskich 8 24-100 Puławy	posiadłość Izabeli i Adama Kazimierza Czartoryskich w Puławach - Świątynia Sybilli i Dom Gotycki
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	tel. 88 8884411 Adresy e-mail: dyrekcja@muzeumczartoryskich.pulawy.pl kontakt@muzeumczartoryskich.pulawy.pl	
GODZINY OTWARCIA		
DYREKTORZY		
ZARZĄDCA		
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowany)		

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Świątynia Sybilli - gromadzenie pamiątek obrazujących historię Polski od czasów najdawniejszych do współczesnych za pomocą przedmiotów i licznych relikwii.

Dom Gotycki - "poświęcony pomnikom wszystkich krajów i wszystkich narodów, osobliwie osobom znakomitszym, które te kraje wsławiły"

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

ziemie dawnej Rzeczypospolitej oraz innych krajów

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Izabela z Flemmingów Czartoryska (1746 - 1835) córka Jerzego Flemminga podskarbiego wielkiego litewskiego i Antoniny Czartoryskiej, kanclerzanki wielkiej litewskiej, żona księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego.

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Łukasz Gołębiowski - bibliotekarz

Gniewkowski [rezydent Czartoryskich]- oprowadzał gości po zbiorach

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Kalendarium (historia instytucji)

Izabela z Flemmingów Czartoryska (1746-1835), żona księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego, w latach 1796 – 1830 stworzyła, znaczącą dla polskiego muzealnictwa, kolekcję pamiątek historycznych w Świątyni Sybilli i Domu Gotyckim w Puławach. Swoją kolekcjonerską pasję odkryła podczas podróży odbytych w kraju i za granicą, do Anglii, Niemiec, Francji, Czech, Austrii. Gdy w 1783 r. przeniosła się z mężem z Pałacu Błękitnego w Warszawie do Puław i rozpoczęła odbudowę rezydencji, zburzonej z polecenia Katarzyny II. Na fali oświeceniowo-romantycznych i patriotycznych nastrojów, spowodowanych wydarzeniami politycznymi i utracie przez Rzeczpospolitą niepodległości, postanowiła w „Atenach Polskich”, jak nazywano Puławy, wznieść „Panteon sławy Polaków”. Zatrudniła młodego architekta Christiana Piotra Aignera, który zaprojektował dwie budowle, pierwsza „Świątynia Sybilli” zwana również przez Izabelę „Świątynią Pamięci” lub „Świątynią Pamiątek”, otrzymała formę opartą na rzymskiej rotundowo-kolumnowej świątyni Westy w Tivoli, druga „Dom Gotycki”, zawierała elementy angielskiego neogotyku, z ostrołukowymi arkadami wspartymi na kolumnach. W pierwszej, otwartej w 1801 r. znalazły się pamiątki po sławnych Polakach, drugiej otartej w 1909 r. znalazły się zbiory powszechnie. Świątynia Sybilli została wzniesiona w puławskim parku, na nadwiślańskiej skarpie. Nad głównym wejściem Izabela kazała umieścić inskrypcję PRZESZŁOŚĆ PRZYSZŁOŚCI. „Świątynia Pamięci” była otwierana kluczem w kształcie kaduceusza, zaprojektowanym prawdopodobnie przez Henryka Ittara, z napisem ΜΝΗΜΗΣ ΑΝΟΙΓΩ ΙΕΡΟΝ [‘Otwieram świątynię pamięci’], opatrzonym inicjałami założycielki I.C. i datą A°: MDCCCI. Każda kondygnacja, tego dwukondygnacyjnego budynku zawierała jedną salę. Centralna przestrzeń górnej kondygnacji była nakryta kopułą, z otworem, z którego sączyło się odrealnione światło. W tym stosunkowo niewielkim budynku, Izabela pragnęła za pomocą pamiątek i licznych relikwii zobrazować burzliwe dzieje Polski i narodu od czasów najdawniejszych po współczesne, „sanktuarium pamięci narodowej”. Chociaż księżna Izabela zwracała uwagę na kwestie autentyczności eksponatów i zwykle żądała certyfikatów, to jednak nie uniknęła

falsyfikatów, np. trzewiczki królowej Jadwigi w rzeczywistości okazały się trzewnikami koronacyjnymi Zygmunta Augusta a czaszka Jana Kochanowskiego, po przeprowadzonych badaniach okazała się czaszką kobiety. Nieoficjalne otwarcie Domu Gotyckiego nastąpiło podczas wizyty księcia Poniatowskiego w 1809, natomiast uroczyste, oficjalne, połączone z urodzinami Marii Wirtemberskiej, miało miejsce dopiero 25 marca 1811. Budowa Domu Gotyckiego, jak stwierdziła Izabela, „[...] ukończoną była roku 1809 i razem poświęcona pomnikom wszystkich krajów i wszystkich narodów, osobliwie osobom znakomitszym, które te kraje wślawiły”. Jacques Delille, autor słynnego wówczas poematu *Les Jardins* uznał tę budowlę za „dom pamięci świata”, ponieważ początkowo Czartoryska umieściła tam pamiątki po światowej sławy pisarzach, poetach, ludziach nauki. W Domu Gotyckim pomysłodawczyni stworzyła swoisty rodzaj Wunderkamery, wypełnionej przedmiotami o znaczeniu symbolicznym, np. ułamki z grobu Romea i Julii w Weronie, relikwie Petrarcki i laury z Awinionu, prochy Cyda i Chimeny, i in. Obok licznych pamiątek zebranych przez Izabelę podczas jej licznych podróży po Europie, znajdowały się tu liczne pamiątki narodowe i portrety zasłużonych Polaków. W Domu Gotyckim znalazły się najcenniejsze eksponaty z kolekcji Czartoryskich: *Dama z gronostajem* Leonarda da Vinci, *Ucieczka do Egiptu* L. Giordana, *Krajobraz z miłosiernym samarytaninem* Rembrandta i *Portret młodzieńca* Rafaela.

Kolekcja i jej ekspozycja stanowiła pierwszy, na terenach byłej Rzeczypospolitej, romantyczno-sentymentalny zbiór o charakterze muzealnym. Księżna oprócz sprawowania opieki nad swoją kolekcją skrupulatnie ją porządkowała i katalogowała. Sporządziła i własnoręcznie ilustrowała *Katalog pamiątek złożonych w Domu Gotyckim w Puławach*, na jego podstawie w 1828 roku w Warszawie wydano polski drukowany katalog muzealny: *Poczet pamiątek zachowanych w Domu Gotyckim w Puławach pod red. Izabeli Czartoryskiej*, będący głównym źródłem wiadomości o zbiorach Domu Gotyckiego.

Po klęsce powstania listopadowego Czartoryscy byli zmuszeni do opuszczenia Puław, przed wyjazdem Izabela zdołała ukryć zbiory muzealne oraz część księgozbioru biblioteki puławskiej i archiwum rodowego. Kolekcje te zakopywano w lochach Świątyni Sybilli, piwnicach i grotach, kościele św. Józefa we Włostowicach i klasztorze Reformatorów w Kazimierzu Dolnym, ukrywano też u zaprzyjaźnionych rodów. Większość książek i archiwaliów trafiła do Sieniawy i Kórnika, a zbiorów muzealnych do Krasiczyna, dzięki czemu większość kolekcji ocalała. Od lat 40. do 60. XIX wieku zbiory stopniowo przewożono do Hotel Lambert paryskiej rezydencji syna Izabeli Adama Jerzego Czartoryskiego. W latach 70. wnuk Izabeli Władysław Czartoryski podjął decyzję o ich przeniesieniu do Krakowa, gdzie Muzeum Książąt Czartoryskich zostało otwarte dla publiczności 1 grudnia 1876.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Trofea spod Wiednia, ze skarbca Sieniawskich i Wawelu, 24 drewniane głowy niegdyś zdobiące sufit Sali Poselskiej; Szkatuła Królewska, w niej kilkadziesiąt przedmiotów, m.in. relikwie wyjęte z trumien na Wawelu, klejnoty królewskie, łańcuchy, pierścienie, fragmenty szat. Buławy hetmańskie, buzdygany, miecze, szable i pałasze, w tym dwie szable Tadeusza Kościuszki. Trofea tureckie spod Wiednia, przeniesione ze skarbca w Sieniawie. Obiekty rzemiosła artystycznego, ze zbiorów Czartoryskich, Lubomirskich, Sieniawskich i Radziwiłłów. Historyczne chorągwie, m. in. „chorągiew, pod którą Kościuszko przysięgał,

gdy robił powstanie w Krakowie 1794 roku”. Historyczne militaria polskie. Z Wawelu herb Rzeczypospolitej z czasów Zygmunta III, szabla księcia Józefa Poniatowskiego; tarcze poświęcone hetmanom i zwycięskim wodzom, m. in. Czarneckiemu i Kościuszce. Ułamki kamieni z Konstantynopola, płaskorzeźby z Rzymu, kamienie z Kapitolu, cegły z Bastylii, kawałki fryzu ze świątyni Druidów w Szkocji, i in.

Z podróży do Anglii, m. in. krzesło Szekspira, prochownicę rzeźbioną w rogu „po królu Henryku VIII”, pamiątki związane z Cromwellem, po kapitanie Cook’u, portret Marii Stuart, „berło króla Ryszarda I. Liczne okazy z Francji, Wiednia, Włoch oraz za pośrednictwem generała Sokolnickiego z Niemiec i Belgii - pamiątki po J. J. Rousseau, Wolterze, Newtonie, K. Linneuszu, B. Franklinie oraz portrety popularnych wówczas pisarzy Tassa, Petrarki i Dantego oraz Ariosta i Boccaccia. Liczne przedmioty sentymtalne: np.: kamienie z Stonehenge, kwiatki z mogiły Fingala, ułamki z muru Hadriana, strzępki z katafalku króla Karola I świętego podczas rewolucji angielskiej, ułamki z grobu Romea i Julii w Weronie, relikwie Petrarki i laury z Awinionu, prochy Cyda i Chimeny, puginał o rękojeści z kości ludzkiej z czasów księcia Alby, „gwóźdź ode drzwi z Pompeja”, i. in. Izabela zbierała też liczne autografy, m.in. Johanna Wolfganga Goethego i Friedricha Schillera.

Portrety zasłużonych Polaków: Kopernika, Sarbiewskiego, Kochowskiego, Krasickiego, Książna, herby najwybitniejszych rodów polskich.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

W Świątyni Sybilli - Szkatuła Królewska, w której księżna Izabela przechowywała kilkadziesiąt przedmiotów, m.in. relikwie wyjęte z trumien na Wawelu, klejnoty królewskie, łańcuchy, pierścienie, fragmenty szat.

W Domu Gotyckim - *Dama z gronostajem* Leonarda da Vinci, *Ucieczka do Egiptu* L. Giordana, *Krajobraz z miłosiernym samarytaninem* Rembrandta i *Portret młodzieńca* Rafaela. Były tu też dzieła Norblina i Vogla.

Strategia pozyskiwania zbiorów

Gromadzone przez samą Czartoryską pamiątki, były uzupełniane przez licznych ofiarodawców. Z podróży do Anglii Izabela przywiozła umieszczone w Domu Gotyckim, m. in. krzesło Szekspira, prochownicę rzeźbioną w rogu „po królu Henryku VIII”, pamiątki związane z Cromwellem, po kapitanie Cook’u, portret Marii Stuart, „berło króla Ryszarda II” będący w rzeczywistości rzadkim okazem rycerskiej maczugi bojowej z XV wieku. Liczne okazy do swojej kolekcji przywiozła też z Francji, Wiednia, Włoch oraz za pośrednictwem generała Sokolnickiego z Niemiec i Belgii. Były tam m. in. pamiątki po J. J. Rousseau, Wolterze, Newtonie, K. Linneuszu, B. Franklinie oraz portrety popularnych wówczas pisarzy Tassa, Petrarki i Dantego oraz Ariosta i Boccaccia.

Największe zasługi dla powiększenia kolekcji wniósł pedagog i badacz dziejów ojczyźtych Tadeusz Czacki, który w 1792 roku, na polecenie króla dokonał lustracji insygniów i archiwum koronnego. Otwierał i badał niektóre groby królewskie na Wawelu, wyjmował z nich szczątki i włożone tam przedmioty, a po zajęciu Krakowa przez Austriaków uzyskał zgodę cesarza na ich zabranie. Czacki penetrował też groby innych sławnych Polaków. W ten sposób do Puław trafiły dwa miecze krzyżackie z bitwy pod Grunwaldem, o których pisał już Jan Długosz, oraz inne prawdziwe lub rzekome świeckie relikwie, jak fragment czaszki

Bolesława Chrobrego z Poznania, czaszki Mikołaja Kopernika (wyjęte z domniemanego grobu w katedrze we Fromborku), Jana Kochanowskiego (z grobu rodzinnego w Zwoleniu), kość z ręki Stefana Czarnieckiego (z jego grobu w Czarncy) i fragmenty czaszki hetmana - Stanisława Żółkiewskiego (z sarkofagu w Żółkwi), a także prochy po Władysławie Hermanie i Bolesławie Krzywoustym (z Płocka). czy „trzewiczki królowej Jadwigi”. Po śmierci Czackiego, w 1813 roku, do Puław trafiła gromadzona przez niego Biblioteka Porycka z bezcennymi archiwaliami.

Czartoryska pozyskała również trofea spod Wiednia, ze skarbca Sieniawskich i Wawelu, np. strzemię wielkiego wezyra Kary Mustafy, broń, chorągwie, zbroje husarskie otrzymane od przedstawicieli zaprzyjaźnionych rodów magnackich. Z Wawelu zabrała księżna 24 drewniane głowy zdobiące sufit Sali Poselskiej. Szczególne miejsce wśród pamiątek w Świątyni Sybilli zajmowała Szkatuła Królewska, w której księżna Izabela przechowywała kilkadziesiąt przedmiotów, m.in. relikwie wyjęte z trumien na Wawelu, klejnoty królewskie, łańcuchy, pierścienie, fragmenty szat. Obiekty rzemiosła artystycznego, ze zbiorów Czartoryskich, Lubomirskich, Sieniawskich i Radziwiłłów.

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Tadeusz Czacki (1765-1813) - pedagog, badacz dziejów ojczystych, bibliofil, numizmatyk - wykopaliska z penetracji grobów królewskich na Wawelu i innych.

Dominik Radziwiłł - tarcza wróżebna Sobieskiego;

ks. Józef Poniatowski - pamiątki;

żołnierze Księstwa Warszawskiego - sztandary

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Budynek Świątyni Sybilli składał się z dwóch kondygnacji, na każdej z nich znajdowała się jedna sala. Nad wejściem do sali górnej kondygnacji widniał napis PRZESZŁOŚĆ PRZYSZŁOŚCI. Przestrzeń centralna była nakryta kopułą, z otworem, przez które padało rozproszone światło. Na wprost wejścia, w górnej partii absydialnej niszy, widniał panoplion królewski z „Tarczą wróżebną” króla Jana III Sobieskiego, domniemane miecze Jagiełły i Witolda oraz szable Jana III i Stefana Batorego. Na posadzce leżały zbroje husarskie, karacena polska, kolczugi, husarskie ostrogi oraz dwa czernione kirysy austriackie zdobyte w 1809 r. Po prawej stronie niszy stała kolekcja chorągwi zdobytych i polskich. Po lewej pęk halabard, pięć mieczy krzyżackich (w tym dwa spod Grunwaldu) i dwie szpady. W centralnym miejscu, przed niszą, umieszczono cenną Szkatułę Królewską, z napisem “Pamiątki Polskie / zebrała / Izabella Czartoryska / w Roku 1800”, w której księżna Izabela

przechowywała kilkadziesiąt przedmiotów, najcenniejszych pamiątek po królach i królowych, m.in. relikwie wyjęte z trumien na Wawelu, klejnoty królewskie, łańcuchy, pierścienie, fragmenty szat. Pozostałą część eksponatów (ok. 3000 szt.) przechowywano w dwóch ogromnych, specjalnie zaprojektowanych, dostosowanych do ścian, zaokrąglonych, mahoniowych szafach. W szafie po lewej stronie, były umieszczone buławy hetmańskie, buzdygany, miecze, szable i pałasze, w tym dwie szable Tadeusza Kościuszki. Środkową część tej szafy wypełniały trofea tureckie spod Wiednia, przeniesione ze skarbcza w Sieniawie. W szafie po stronie prawej umieszczono obiekty rzemiosła artystycznego, ze zbiorów Czartoryskich, Lubomirskich, Sieniawskich i Radziwiłłów. Tam też przechowywano historyczne chorągwie, m. in. „chorągiew, pod którą Kościuszko przysięgał, gdy robił powstanie w Krakowie 1794 roku”. W szufladach szaf znajdowały się historyczne militaria polskie. Na szafach ustawiono urny lub skrzynie sarkofagowe zawierające relikwie: szczątki i prochy królów, np. kości Bolesława Chrobrego i hetmanów, np. czaszka Stefana Czarnieckiego, poetów, np. czaszka Jana Kochanowskiego, uczonych, np. prochy Mikołaja Kopernika. Była tam też kolekcja monet, puchary, czary, szkatułki, instrumenty muzyczne, i in. Wejście do dolnej sali, od strony Wisły, stanowiły żelazne drzwi, nad nimi umieszczono pochodzący z Wawelu herb Rzeczypospolitej z czasów Zygmunta III, ozdobiony Złotym Runem. W dolnej sali Świątyni Sybilli panował półmrok, była bowiem pozbawiona okien. Już po zakończeniu wojen napoleońskich w centralnym jej miejscu ustawiono obelisk z czarnego marmuru upamiętniający księcia Józefa Poniatowskiego, otoczonego w Puławach po śmierci w nurtach Elstery w 1813, szczególnym kultem. Nad obeliskiem zawieszono szablę księcia; pomnikowi towarzyszyły rozmieszczone na filarach tarcze poświęcone hetmanom i zwycięskim wodzom, m. in. Czarneckiemu i Kościuszcze.

Dom Gotycki był, na zewnątrz, inkrustowany licznymi fragmentami lapidarialnymi, upamiętniającymi ważne wydarzenia i osoby. Były tam: kamienie z Konstantynopola, płaskorzeźby z Rzymu, kamienie z Kapitolu, dwadzieścia cegieł z Bastylii, kawałki fryzu ze świątyni Druidów w Szkocji, i in. Każda z zewnętrznych ścian Domu Gotyckiego otrzymała nazwę utworzoną od umieszczonych w niej lapidariów: Litewską, Rzymską, Kazimierza Wielkiego, Jana Długosza, Boguty, Sędziwoja, kolejna wypełniona zdobyciami Adama Jerzego Czartoryskiego, następna „Cyda i Chimeny” oraz ściana hetmana S. Żółkiewskiego. Wewnątrz mieściło się ok. 4000 obiektów, w sześciu salach ekspozycyjnych, na parterze: „Przedpokój dolny”, wielka sala zwana „Pod herbami”, na piętrze przedpokój, sala owalna zw. „Pokojem zielonym” oraz tzw. Gabinet. W „Przedpokoju dolnym” rozwieszono portrety zasłużonych Polaków: Naruszewicza, Konarskiego, Sarbiewskiego, Kochowskiego, Krasickiego i Zimorowica i zagranicznych osobistości, arcyksięcia Albrechta, jego małżonki Klary Eugenii oraz księżnej Thurn und Taxis. Na kominku ustawiono popiersie starca z białego marmuru, obok stał zabytkowy sekretarzyk. W pokoju „Pod herbami” przedstawiono 74 herby najwybitniejszych rodów polskich. Na ścianach umieszczono pamiątki romantyczne, widoki słynnych zamków i mogił bohaterów, m.in. „trawki zbierane na mogile, którą zowią Fingala w Szkocji”. Na stołach stało szereg naczyń, w szafie mahoniowej przedmioty ze srebra i porcelany. Na ścianach klatki schodowej wisiało 46 obiektów, znacznych rozmiarów, jak bandery hiszpańskich okrętów, były tam też portrety znanych poetów francuskich i maski pośmiertne, np. króla Henryka IV oraz militaria. W przedpokoju na piętrze zgromadzono najcenniejsze okazy uzbrojenia zawieszono na perskim kobiercu z XVI w. W „Pokoju Zielonym”, wybitym zieloną tkaniną, znajdowała się galeria malarstwa, z obrazami zawieszonymi gęsto na ścianach (ponad 50), w tym portretami rodzinnymi, wyobrażeniami bohaterów, królów, wodzów, poetów, artystów. W tej sali znajdowała się *Dama z gronostajem* Leonarda da Vinci. Siedem szaf w tym pokoju było wypełnionych

różnego rodzaju przedmiotami, w jednej z nich przechowywano relikwie znanych kochanków: Heloizy i Abelarda, Romea i Julii, Laury i Petrarki. Szereg pamiątek ukryto w szkatułkach, udostępnianych jedynie specjalnym gościom. Był tam też zbiór ksiąg, grafik, portretów. Strop sali był wsparty na dwóch kolumnach, które również były zawieszane różnego rodzaju trofeami. Ściany „Gabinetu na górze” również wypełniały obrazy, wśród nich „Portret młodzieńca” Rafaela i „Krajobraz z miłosiernym Samarytaninem” Rembrandta. Pokój miał charakter gabinetu, był tam stół do pisania z, m.in. zegarem, kamienia i do przyciskania papierów i nożem do rozcinania. Na drugim stoliku stały drogocenne tace, przed nim słynne krzesła Jana Jakuba Rousseau i Szekspira oraz szafka hebanowa na różne drobiazgi. Były tam też szafki z biżuterią i innymi drobiazgami oraz szafa ze szkatułką z pamiątkami po Burbonach i miniaturami, na ścianach wisiały inne ozdobne szafeczki.

Wystawy czasowe

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Izabela Czartoryska sporządziła i własnoręcznie ilustrowała *Katalog pamiątek złożonych w Domu Gotyckim w Puławach*, na jego podstawie w 1828 roku w Warszawie wydano polski drukowany katalog muzealny: *Poczet pamiątek zachowanych w Domu Gotyckim w Puławach pod red. Izabeli Czartoryskiej*.

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

W księdze gości widnieją podpisy, m. in. Heleny Radziwiłłowej, Klementyny Hoffmanowej (kilkakrotnie), Józefa Poniatowskiego, Kazimierza Brodzińskiego, Antoniego Edwarda Odyńca, Ludwika Kickiego, Jana Skrzyneckiego, Józefa Dwernickiego, Józefa Bema, Adolfa Cichowskiego, Józefa Ignacego Kraszewskiego, Andrzeja Edwarda Koźmiana. Puławy odwiedzili również: Julian Ursyn Niemcewicz, Franciszek Ksawery Prek - malarz i pamiętnikarz; biskup krakowski - Jan Paweł Woronicz;

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

* L. Dębicki, *Puławy (1762-1830): monografia z życia towarzyskiego, politycznego i literackiego na podstawie archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie*, Lwów: Nakładem Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1888, t. 4.

*[Konstancja z Małachowskich Biernacka], *Podróż z Włodawy do Gdańska powrotem do Nieborowa w roku 1816 opisana w listach Wandy, Eweliny i Leokadii przez Polkę*, Wrocław 1823, s. 71-77.

* W. Jankowski, *Puławy*, Lwów 1909

* Walicki M., *Muzea puławskie*, "Ziemia" 1935, nr 11—12, s. 226-230.

J. Powidzki, *Zbiory Domu Gotyckiego w Puławach*, "Muzealnictwo" 1956, nr 5, s. 5-12.

* Z. Żygulski, *Dzieje zbiorów puławskich (Świątynia Sybilli i Dom Gotycki)*, Rozprawy i Sprawozdania Muzeum Narodowego w Krakowie 7, 1962.

Z. Żygulski, *Zarys historii zbiorów Czartoryskich* [w:] Muzeum Narodowe w Krakowie, *Zbiory Czartoryskich. Historia i wybór zabytków*, pod red. M. Rostworowskiego, Warszawa 1978, s. 6–19.

* Z. Żygulski, *Dom Gotycki w Puławach jako gabinet osobliwości*, [w:] *Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie*, T. VI, Pszczyna 1990, s. 82-108.

* A. Aleksandrowicz, *Izabela Czartoryska. Polskość i europejskość*, Lublin 1998.

* *Muzeum Czartoryskich. Historia i zbiory*, Kraków 1998 – Część I: *Puławy*, Z. Żygulski jun.

* A. Aleksandrowicz, *Z problematyki nowego wieku (Wokół Świątyni Sybilli)* [w:] *Wiek Oświecenia*, 2000, 16, s. 9–33.

*Z. Gołębiowska, *Mecenat kulturalny Izabeli i Adama Kazimierza Czartoryskich (sztuki plastyczne, teatr, muzyka, literatura)*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie*. Materiały II sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, 22-24 maja 2002, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2003, s. 31-70.

* Z. Żygulski jun., *Dzieje zbiorów puławskich. Świątynia Sybilli i Dom Gotycki*, Kraków 2009.

**Izabela Czartoryska. Pisma literackie i estetyczne. Antologia*, Wstęp, wybór i oprac. A. Kwiatek, Kraków 2014.

*H. Jurkowska, *Oto, co czyni pismo. Księgi Świątyni Pamięci w Puławach i ich sprawcza moc*, *Teksty Drugie* 2015, 4, s. 70-94, Centrum Humanistyki Cyfrowej, pdf.

J. J. Dreścik, *Świątynia Pamięci*, b.d., pdf

https://pl.wikipedia.org/wiki/Izabela_Czartoryska

Catalogue historique et détaillé des objets réunis à la Maison Gotique à Pulawy achevé l'an 1809. Bibl. Czart., rkp 3035.
Katalog Domu Gotyckiego, Bibl. Czart. rkps 2917.

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Ciekawe cytaty

I Czartoryska: „...Kiedy Polska istnieć przestała, przyszła mi pierwszy raz ta myśl, żeby zbierać pamiątki polskie, które potomności powierzam [...] te szczątki [...], które nam jeszcze zostają”.

“W tych latach, w których tyle klęsk nas przycisnęło, kiedy nas z rzędu narodów wymazano, mówiłam sobie ze łzami: Ojczyzno! Nie mogłam Cię Ochronić, Niech Cię Przynajmniej Uwiecznię. Ta chęć, to uczucie przywiązywały mnie do życia: wystawiłam naówczas Świątynię Pamięci. Zebrałam tam pamiątki tej Polski, niegdyś tak świetnej, a wtenczas tak nieszczęśliwej [...] Dom Gotycki, który zawiera pamiątki zagraniczne, zdawał mi się czyzy i mało znaczący, póki nie umieściłam w nim jakiegoś wspomnienia mojej Ojczyzny”

[Konstancja z Małachowskich Biernacka], *Podróż z Włodawy do Gdańska powrotem do Nieborowa w roku 1816 opisana w listach Wandy, Eweliny i Leokadii przez Polkę*, Wrocław 1823, s. 71-77:

“Gdy ciekawość ponurych nawet Anglików sprowadza do Puław, korzy mnie prawdziwie iż tak późno poznawali je. Jak Turek wędruje do Mekki, tak każdy prawy Polak winien hołdem odwiedzin uczcić zbiór iedynej starożytności narodowych i pieczar co pierwszy odbiły dźwięk lutni nieśmiertelnych pieniów śpiewaka Sibyli. [...] widzisz świetną gustem budownictwa i rzeźby wiernie Tiwolską naśladowującą świątynię, [...] Jęk zawias dreszcz budzi, wchodzisz w rotondę, znikła ciekawość, uszanowanie przejęło twą duszę miotaną wspomnieniem, czucie rzewną tkliwością zwraca cię w przeszłość, uniesiona dumą narodową szczycisz się żeś Polką a gdy moc przekonania mówiąc do serca, iż nią przestać bydyć nie możesz z łzami nadziei wznosi spojrzanie twoje ku niebu, jasność padając z kopuły odbita o szanowne relikwie zasługi łamię w zroszonych twych oczach, promień światła w światło tęczy przymierza. Ocknąwszy radością zbliżasz się ku ołtarzowi Skrzynia brylantowym napisem wskazuje co zawiera STAROŻYTNOŚCI POLSKIE ZEBRANE PRZEZ IZABELLĘ Z HRABIÓW FLEMINGÓW XIEŻNĘ CZARTORYISKĄ
Jakoż czaszka Kopernika (17) ostroga Żółkiewskiego, pierścień Henryka Walezyusza dany przy odjeździe Tenczyńskiemu, zegarek Zygmunta Augusta, naszyinik żony jego Barbary Radziwiłówny, puhar jego oycy, trzewik Jadwigi etc. są jey skarbem.

Sztandary jeden uwalniający Wiedeń od przemocy Turka drugi późniejszy wśławiony pod Samo-Siera i Wagrain stoją za ołtarzem wśród stosu kul z Raławic i Dubienki, obok laski Marszałka seymu konstytucyjnego ; w szafach otaczających ściany, zbroje, pancerze, hełmy, pałasze, Jagiełłów, Batorych, Sobieskich, Zamoyskich, Żółkiewskich, Chodkiewiczów, Czarnieckich, Kościuszki, Poniatowskiego, jak zaszczycają naród tak zdobią skład jego przypominków. . . . Lecz niestety! Zbywa mu nacylniejszego! Spoczywa z Dąbrowskim w grobie! Oręż ów jedyny. . . Co nie mogąc ochronić zgonu zyskał wskrzeszenie oyczyzny!

Popielnica z kości słoniowej z hebanem, ręką Kościuszki w czasie, niewoli jego toczona. Szkatułki Opalińskiej, Maryi z Leszczyńskich, Bourbon etc. Wiśniowieckiej zdobią gzymsy. Zbiór rękopismów sławnych rodaków uzupełnia pamiątki, dowcipu, cnoty i waleczności Polskiej.[...]"

S. z Gostkowskich Grzegorzewska, *Dziesięć dni w Puławach w r. 1828*, Kraków 1898, s. 74: "Cała przeszłość wielkiego narodu, z jego wspomnieniami, zwycięstwami, sławą, rycerzami, hetmanami, uczonymi, artystami, jak w fantasmagoryi przeszła przed nami, i błogosławiliśmy rękę, która drogie te zabytki zebrała i tak umiejętnie w harmonijną i chronologiczną całość ułożyła".

UWAGI:

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Małgorzata Wawrzak

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	